

Vrolijke
pinkster-
cantate
van Bach

3

Huis van de Tijd door mensen met dementie

6

'Tieners
gaan
ervoor'

8

'Dit is Pinksteren!'

Jongerenconferentie Taizé in Beiroet: bezinning en ontmoeting

Tijdens de grote Taizé-bijeenkomst in Beiroet met 1.600 mensen uit 45 landen, in verschillende talen samen bidden en zingen: dat is Pinksteren!

De Gemeenschap van Taizé organiseerde dit voorjaar haar eerste jongerenconferentie in het Midden-Oosten. Alaa Alrishan en André van der Stoel van de Evangelisch-Lutherse Gemeente Amsterdam beleefden een eneroverende week in Libanon.

Janneke Donkerlo

De oecumenische kloostergemeenschap, bekend om zijn grootschalige jongerenontmoetingen in het Franse plaatsje Taizé, organiseerde de conferentie samen met de Raad van Kerken in het Midden-Oosten. Ook Kerk in Actie deed mee. De 1.600 bezoekers kwamen uit 45 landen. Onder hen waren André van der Stoel, predikant in de Oude Lutherse Kerk aan het Spui in Amsterdam en zijn goede vriend Alaa Alrishan. Net als de andere 400 buitenlandse bezoekers verbleven ze in Beiroet bij Libanese

gastfamilies. Alaa werd opgevangen door een oudere vrouw. Haar burens en familie verklaarden haar voor gek, vertelt hij. Ze zeiden: 'Neem je echt zomaar een vreemde uit Europa in huis?' Zij antwoordde: 'Ik geloof in Jezus, zij geloven in Jezus, ik vertrouw erop dat Hij mij een goede gast zendt!'

Maronitische misdienaar

Alaa en André volgden een intensief programma dat van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat duurde. Het was gevuld met ochtendvieringen in lokale kerken, grote vieringen van Taizé, workshops en ook nog wat *sightseeing*. Alaa maakte in een workshop kennis met de

verering van iconen. 'En in een maronitische kerk mocht ik samen met een vrouw uit Frankrijk misdienaar zijn. Dat gaf me het gevoel dat ik deel uitmaakte van de gemeenschap.'

Neem je echt
zomaar een
vreemde uit
Europa in huis?

De twee Amsterdammers bezochten ook scholen voor jonge Syrische vluchtelingen, projecten van Kerk in Actie. Het bezoek maakte veel indruk op accountant Alaa, die enkele jaren geleden de oorlog in Syrië ontvluchtte en nu in Nederland werkt. 'De scholieren vertel-

den over hun dagelijkse worstelingen. Ik realiseerde me dat ik geen enkele reden heb om te klagen over mijn situatie.'

Vele kerken, één flow

Libanon kent veel verschillende christelijke stromingen: er zijn Armeens-orthodoxen, Syrisch-orthodoxen, Grieks-orthodoxen, oosters-katholieken en maronieten. Meestal gaat samenleven goed, soms wat stroever, zegt André. 'Taizé biedt een neutrale spiritualiteit die niet rooms-katholiek, protestants of oosters-orthodox is, maar een mix van dat alles. Omdat er in de Taizé-vieringen veel talen gebruikt worden, is het makkelijk om met de *flow* mee te gaan, ook als je de liederen niet kent. Op die manier komen kerken en nationaliteiten bij elkaar.'

Fundamentele band

Vóór Beiroet dacht Alaa dat discussie de beste manier is om verschillende gelovigen nader tot elkaar te brengen.

Maar door de Taizé-conferentie merkte hij dat samen bidden pas echt impact heeft. 'Het was een hele ervaring om met 1.600 mensen tegelijk te bidden', zegt hij. 'Op de een of andere manier zorgde dat dat iedereen, van welke kerk ook, zich een geheel voelde.' André: 'Het deed me denken aan Pinksteren. Toen ik *Jezus, u bent het brood des levens* zong in het Engels, Frans en Arabisch, een taal waar ik geen woord van begriep, voelde ik een sterke band met de mensen om me heen. Ik besepte dat christenen iets fundamenteels met elkaar delen. Onze achtergrond doet er niet toe. Als ik moet uitleggen wat Pinksteren is, dan lijkt het hierop.'

Leerzaam contact

Toch zijn er wel degelijk verschillen. Die zorgden voor wederzijdse leermomenten.

Lees verder op pagina 2

Taizé Amsterdam groeit en bloeit

Een verblijf in Taizé laat bij veel jongeren een onvergetelijke indruk achter

Janneke Donkerlo

Iedere eerste donderdag van de maand om 20.00 uur organiseert een groep Amsterdamse jongeren in de Nassaukerk in Amsterdam een Taizé-dienst. Dan wordt de ruimte ingericht met iconen, kaarsen, kussentjes en klinken internationale, meerstemmige liederen. Net als in Taizé.

In de vieringen maakt ook het langdurig samen stil zijn deel uit van de bijeenkomst. Hoewel de groep zich primair richt op jonge mensen tot maximaal 35 jaar is iedereen welkom. Dus ook ouderen die pas op latere leeftijd Taizé hebben 'ontdekt'.

Hoe dragen we bij aan vrede en verzoening?

Eenvoud, liefde, betrokkenheid

Al decennialang is het oecumenische klooster in het Franse dorpje Taizé - met broeders van wel honderd verschillende religieuze gezindten - een bron van inspiratie. Een verblijf laat bij veel jonge mensen wereldwijd een onvergetelijke indruk achter. Eenvoud, liefde, betrokkenheid en verbinding met elkaar en de levende God: dat is wat hen inspireert. Eenmaal terug uit Taizé proberen zij met gelijkgestemden de spirituele vonk levend te houden. Zo is er in de loop der jaren een netwerk van Taizé-groepen ontstaan. Nederland telt er negen.

Arjette Kuipers, hier in de Nassaukerk, staat Taizé in Amsterdam bij met raad en daad.

Pioniersplek

Taizé in Amsterdam bestaat inmiddels zeven jaar. In het begin was er veel enthousiasme bij de initiatiefnemers en

in 2016 werd de groep een pioniersplek van de Protestantse Kerk Amsterdam. Behalve de vieringen waren er Bijbelgroepen en er was aandacht voor ach-

tergestelden en eenzame ouderen. Toch was er een tijdje grote onzekerheid over het voortbestaan van de groep. Genoeg mooie ideeën en activiteiten, maar de

onzekerheid gaf ook spanning. Daardoor haakte een aantal mensen af.

Toekomstvisie

Vanaf september 2018 staat Arjette Kuipers acht uur per week de groep bij met raad en daad. Kuipers studeerde Nederlands en een aantal jaar theologie; ze is goed bekend met Taizé. 'Ik ondersteun de vrijwilligers, zodat zij hun taken kunnen doen. Waar nodig spring ik bij. Verder houd ik me bezig met fondsenwerving. Met Pasen heb ik het kernteam begeleid bij het formuleren van een toekomstvisie. Wat willen we doen komend jaar en hoe pakken we dat aan? Hoe bereiken we bijvoorbeeld mensen - ook buitenlandse studenten - die nieuw zijn in Amsterdam? Welke activiteiten ontwikkelen we en welke training hebben we daarvoor nodig? Hoe helpen we elkaar in het leven en hoe dragen we bij aan een interculturele dialoog gericht op vrede en verzoening? Die plannen gaan we de komende tijd uitwerken.'

Eenvoud, liefde en verbinding

Verdieping

Het doel van Taizé in Amsterdam is om uiteindelijk een volwaardig onderdeel van de Protestantse Kerk Amsterdam te worden. Arjette: 'We willen de groep laten uitgroeien tot zo'n honderd mensen. Daarnaast willen we werken aan verdieping met leerprogramma's over geluk, duurzaamheid en rechtvaardigheid.'

De huidige groepervaart Arjette als zeer toegewijd: 'Er is een mooie basis om te werken aan onze dromen.'

taizeinamsterdam.nl

Jongerenconferentie Taizé in Beiroet: bezinning en ontmoeting

Vervolg van pagina 1

André heeft nog steeds contact met een priester van de Syrisch-orthodoxe kerk van Antiochië die hij in Beiroet ontmoette. 'Hun erediensten zijn in het Aramees, de taal van Jezus. Ze zeggen dat ze een van de oudste kerken zijn en voelen zich erg verbonden met hun tra-

het dus bij het verkeerde eind heeft. Hij vindt het interessant om over onze manier van geloven en Bijbellezende te horen.'

Geen seculier Libanon

Het viel Alaa op dat Libanese christenen een hele hechte band met hun kerkelijke gemeenschap hebben. 'Je wordt erin geboren en zult erin sterven. Elke sociale activiteit is ermee verbonden. Heiligen zijn er heel belangrijk en wonderen een populair gespreksonderwerp. In drie dagen hoorde ik verhalen over zeven of acht wonderen, in Nederland nog nooit!' André vult aan: 'In de Libanese samenleving is geen plek zonder God. Je religieuze identiteit staat er zelfs in je paspoort. In Nederland heb ik soms het gevoel dat ik mijn geloof moet verantwoorden, in Libanon kun je ervan uitgaan dat anderen het geloof in God met je delen.'

André en Alaa zagen tekenen van de relatief instabiele economische en

Brood delen tijdens de jongerenconferentie Taizé in Beiroet.

politieke situatie in Libanon. 'Ik sprak christenen die zich afvragen of er over twintig jaar nog plek voor ze is in het overwegend islamitische land', zegt André. 'Ze zijn bang dat christelijk onderwijs en goede banen onbereikbaar worden voor hun kinderen.'

Slechts een glimp

Beiden zijn vol lof over de organisatie van de conferentie, die op een logistieke nachtmerrie had kunnen uitdraaien in het dichtgeslibde Beiroet. Ze hebben eigenlijk maar een 'klicht': de trip duurde te kort. André: 'Ik ving slechts een glimp op van het kerkelijke leven en de dialoog tussen moslims en christenen in Libanon. Maar wat ik zag en hoorde, inspireerde me enorm. Ook de Libanese jongeren die deelnamen, hadden veel aan de conferentie. We zagen wat christen zijn voor de ander betekent. Ik hoop op een vervolg op deze reis, want ik ben er nog lang niet klaar mee.'

Met 1.600 mensen tegelijk bidden

ditie en land. De Bijbel speelt zich dan ook letterlijk in hun omgeving af. Wij protestanten zijn minder met traditie bezig. De priester had nog nooit een protestant ontmoet en wist alleen dat dat een stroming is die nog jong is en

Vrolijke pinkstercantate in de Thomaskerk

Solocantate van Bach *Jauchzet Gott in alle Landen*

Els van Swol

Steeds vaker worden in diverse Amsterdamse kerken cantates van Johan Sebastiaan Bach uitgevoerd. Net als in Bachs tijd binnen de liturgische setting van een kerkdienst. Meestal na de preek, als onderdeel van de verkondiging. Met Pinksteren sluit de Thomaskerk voor de tweede keer in deze rij aan.

In februari klonk de solocantate *Ich habe genug*. Met Pinksteren klinkt in een gezamenlijke dienst van de Thomaskerk, Oranjekerk en Willem de Zwijgerkerk de solocantate: *Jauchzet Gott in alle Landen*, waarin ook een grote rol is toebedeeld aan de trompet.

Het geheel wordt vanachter het orgel geleid door Harmen Trimp, cantor-organist van de Thomaskerk. Hij studeerde orgel en kerkmuziek bij Jos van der Kooy aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Aan dit conservatorium behaalde hij in 2013 zijn *Master of Music*.

Als improvisator won hij diverse prijzen en deed in 2014 mee aan het Improvisatieconcours van het Internationaal Orgelfestival te Haarlem. Hij geeft regelmatig concerten in binnen- en buitenland.

Harmen Trimp, cantor-organist in de Thomaskerk, begeleidt met Pinksteren een solocantate van Bach.

Waarom is er gekozen voor een solocantate van Bach?

'De Thomaskerk biedt qua ruimte en akoestiek goede mogelijkheden om solocantates uit te voeren met een kleine bezetting. Voor een koor is de kerk minder geschikt gezien het kleine podium. We beginnen met de solocantates van Bach, die vaak minder bekend zijn. Maar het aantal solocantates van Bach is niet onuitputtelijk, we zullen dus ook gaan kijken naar solocantates van bijvoorbeeld Telemann. Maar het is natuurlijk mooi dat juist in de Thomaskerk Bachcantates klinken; de naam van onze kerk is ontleend aan de Thomaskirche in Leipzig waar Bach werkzaam was.'

Wie zijn de uitvoerenden?

'Soliste is sopraan Petra Stoute. Het kleine ensemble Giardino Musicale verleent haar medewerking. Het is op deze manier mogelijk om zonder dirigent te werken en goed contact met elkaar te hebben. Een feest om in zo'n kleine setting als organist met ensemble en solist samen te werken.'

De teksten van de Bachcantates komen soms wat gedateerd over. Wordt er een link naar het hier en nu gelegd?

'Zeker. Predikant Evert Jan de Wijer zal in de viering bij de verkondiging de vrolijke tekst van de cantate betrekken en ook in de orde van dienst zal een omschrijving van de cantate komen. Bij de tweewekelijkse ontmoeting met gemeenteleden van de Thomaskerk,

bij ThomasThee, kom ik iets vertellen over de muziek en de tekst.'

Hoe kleurt de cantate Pinksteren?

'De cantate *Jauchzet Gott in alle Landen* is niet voor een specifieke zondag in het kerkelijk jaar geschreven. Op de omslag noteerde Bach zelfs: *et in ogni tempo*, voor algemeen gebruik in het kerkelijk jaar. Maar de vrolijke tekst en de virtuoze trompetpartij is heel geschikt voor een kerkelijke hoogtijdag als Pinksteren. In de eerste zin klinkt een oproep aan alle landen om zich te verheugen, in die lokroep resonneert eigenlijk het hele pinksterfeest. In de cantate klinkt ook het lied *Sei Job und Preis mit Ehren*. Het Alleluja aan het slot zou je ook als een feestelijke afsluiting van de paascyclus kunnen zien.'

Zijn er meer plannen in deze richting?

'De Stichting Vrienden van de Thomas stelt ons in staat dit jaar drie cantates uit te voeren. Rond Allerheiligen, op zondag 3 november, zullen we de cantate *Ich geh und suche mit Verlangen* uitvoeren, met hetzelfde ensemble en met de solisten Bert van de Wetering en Petra Stoute. Het is een prachtige, ietwat onbekende cantate voor sopraan en bas.'

De cantate *Jauchzet Gott in alle Landen* klinkt op 1e pinksterdag, zondag 9 juni om 10.30 uur in de Thomaskerk.

thomaskerk.nl

Gospel en spiritual oervorm popmuziek

Boekpresentatie *Van Elvis-viering tot U2-dienst*

Janneke Donkerlo

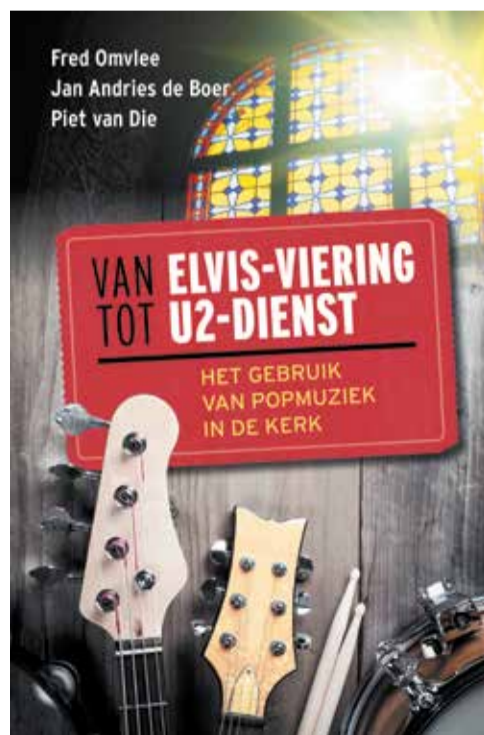
Zondag 2 juni gaan drie dominees voor in een rockdienst in cultuurtempel Paradiso. Aanleiding is het verschijnen van hun boek *Van Elvis-viering tot U2-dienst*. Het thema is Thuiskomen. Een gesprek met 'rockdominee' Fred Omvlee over het gebruik van popmuziek in de kerk.

Wie zijn jullie en hoe vaak organiseren jullie rockdiensten?

We zijn alle drie dominee met een grote liefde voor popmuziek. Piet van Die werkt in Papendrecht en Jan Andries de Boer in Winkel. Ik ben een paar jaar dominee geweest in Monnickendam. Inmiddels ben ik 17 jaar geestelijk verzorger bij de marine. Rockdiensten doen we alle drie zo'n tien keer per jaar - los van elkaar - op verschillende locaties. In 2002 deed ik mijn eerste Elvis-dienst. In 2006 in Paradiso met onder meer het lied *Where could I go but to the Lord?* Dit jaar sluiten de gezamenlijke kerken van Sneek voor de derde keer de Sneekweek af met een rockdienst door Jan Andries de Boer, midden in Sneek op een ponton in de gracht, met muziek van verschillende artiesten.

Hoe ziet een rockdienst eruit?

Poppredikanten willen mensen laten ervaren dat ook bekende, seculiere muziek poëtisch, bevrij-

dend en individu-overstijgend kan zijn. Eigenlijk is een rockdienst een gewone kerkdienst, alleen gebruiken we geen psalmen en gezangen, maar nummers van een bekende band. Elke rockdienst is maatwerk. We zoeken muziek en teksten die passen bij het thema dat door een niet-kerkelijke groep wordt aangedragen. Wij begeleiden ze daar uiteraard bij. De dienst in Paradiso begint om 11.00

uur, met medewerking van twee coverbands die muziek spelen van Johnny Cash, Elvis en Bløf.

Zijn jullie de enige drie rockdominees in Nederland?

Nee, hoor. Nederland telt veel predikanten die geregeld een popdienst houden. Bijna allemaal protestants, met uitzondering van een katholieke parochie in Twente, waar twee pastoraal werkers al vijf jaar in december een eindejaarsviering organiseren. Ze eindigen dan toepasselijk met *Happy new year* van Abba. Dan heb je nog de Top 2000 kerkdiensten. Ik noem dat *Mattheus for the millions*. Daar komen ook veel mensen op af die niet-kerkelijk zijn. In Leerdam begint een groep van 60 mensen elk jaar al in september met de voorbereidingen van de Top 2000 kerkdienst. De voorbereiding is deel van het religieuze proces. Dat ze verder niet in de kerk komen, vinden wij niet erg, dat is niet het doel. Met ons boek en de dienst in Paradiso willen we wel graag erkenning van de kerkenraden dat je ook met seculiere muziek mensen kunt raken, dat het gaat om poëzie die sporen van God doet vermoeden.

Hoe valt rauwe en seculiere popmuziek te rijmen met religie?

Wat veel mensen niet weten, is dat rockmuziek Afro-Amerikaanse wortels heeft. *De gospel* en *spiritual* vormen de oervorm van de pop en veel popartiesten zijn zelfs begonnen in de kerk. Ook Elvis Presley en Johnny Cash waren diep-christelijk. Presley zong graag - na elk concert - in besloten kring met vrienden en bekenden gospels. Toen Aretha Franklin (1942-2018) overleed, postte Mick

Jagger namens The Rolling Stones op Facebook meteen de tekst: 'Very sad to hear the news about Aretha, she was so inspiring and wherever you were she always brought you to church.' Maar ook niet gelovige artiesten kunnen met hun muziek en poëzie direct tot het hart spreken. Zoals Claudia de Breij met het lied 'Mag ik dan bij jou'. Of Frans Bauer met 'Heb je even voor mij'. Ook de Surinaams-Nederlandse rapper Typhoon maakt met nummers zoals 'Als de hemel valt' inspirerende muziek.

Sommige mensen associëren rockmuziek met gevaarlijk leven, hedonisme en narcisme. Hoe verhoudt zich dat tot het christendom?

Nou, koning David was ook geen lieverdje en hij heeft toch de prachtigste psalmen geschreven. Juist de rauwe kanten van het leven maken de poëzie van zowel psalmen als rockmuziek doorleefd. Lady Gaga heeft een mooi nummer, genaamd *Judas*, compleet met de apostelen als stoere mannen op motoren. Veel mensen vinden dat te ruig. Ik zie er wel de humor en de knipoog van in. Maar uiteindelijk is het altijd een kwestie van smaak. De een laat zich raken door Bach, de ander door Leonard Cohen of U2. Waar het om gaat is dat in een seculier ogende maatschappij opeens religieus water opborrelt uit onverwachte bronnen. Met muziek die ontroert, troost en ruimte geeft.

De entree voor de dienst in Paradiso bedraagt € 2,50. Betaalt u € 15,-, dan krijgt u het boek erbij Van Elvis-viering tot U2-dienst. Het gebruik van popmuziek in de kerk.

paradiso.nl

'God en hoop zijn synoniem'

Stadspredikant Tim Vreugdenhil over Anglicaans priester Sam Wells

Tim Vreugdenhil

Dinsdagavond 14 mei jl. hield dr. Sam Wells een inspirerend betoog over het thema *Improvising the kingdom*. Ruim voordat ik stadspredikant werd, leerde ik Wells kennen tijdens een bezoek aan zijn kerk St. Martin-in-the-Fields in Londen. Hij inspireert me sinds die tijd. Ook andere mensen van de Protestantse Kerk Amsterdam vinden in hem een inspiratiebron.

In mijn rol als stadspredikant mocht ik Wells op 14 mei introduceren met de volgende tekst.

Samuel Wells is Anglicaans priester, net als zijn vader, groot- en overgrootvader. Maar anders dan deze drie groeide hij op in een sterk gesecculariseerd Groot-Brittannië. Hij studeerde Geschiedenis in Oxford, viel op door zijn goede verstand, won prijzen en raakte flink gefrustreerd: 'Is dit het nu?' Op een dag ging hij wonen in de armste wijk van de armste stad van Engeland. Waarom? 'Ik wilde leven met de armen', zegt hij. 'Een psychotherapeut zou daar vast veel meer over kunnen zeggen, maar ik voelde me voor het eerst in mijn leven als volwassene echt op m'n gemak.' Die ervaring leidde ook tot een andere studiekeus: Theologie.

Essentieel christelijk, zijn pacifisme en karaktervorming

Achterstandswijk

Sams eerste baan als priester was in een achterstandswijk, in het Engelse Norwich. Wells raakte er des te meer van overtuigd dat een kerk, of specifiek: een gemeenschap met een herkenbaar

Anglicaans priester Sam Wells van St. Martin-in-the-Fields in Londen, wilde leven met de armen.

christelijke levensstijl, hier veel kan betekenen. Eerst en vooral als bringer van hoop. Daarbij zijn God en hoop voor Sam synoniem. God is de God van de Exodus en van de opstanding van Jezus, de twee hoopvolle verhalen die de rode draad door de Bijbel vormen.

Wells' volgende carrièrestap was de post van universiteitspredikant aan Duke University, North Carolina, een van de belangrijkste theologische faculteiten van de Verenigde Staten. Daar werkte ook Stanley Hauerwas, ooit gerekend tot een van de honderd meest invloedrijke wetenschappers. Hauerwas is beroemd vanwege zijn these dat twee dingen essentieel christelijk zijn: pacifisme en karaktervorming. Veel meer hoeft de kerk volgens hem niet te doen. Er is een groot verschil tussen de keurige Britse Sam en de Texaanse metselaarszoon Stanley. Maar Sam zegt over Stanley: 'Deze kerel zegt alles wat ik altijd heb geloofd, maar waarvoor ik nooit het lef had om het te zeggen.' Sam en Stanley zijn broeders geworden en theologische bondgenoten.

Slapen in een doos

Sam kan goed preken en schreef een reeks gewaardeerde boeken, waarvan er enkele in het Nederlands vertaald zijn. Hij zou hoogleraar kunnen worden op elke plek in de wereld. Toch koos hij een paar jaar geleden voor, opnieuw, een bestaan als predikant. Sinds 2012 is hij *vicar* van een van de bekendste kerken van Londen, St. Martin-in-the-Fields. Zijn gemeente telt op zondag zo'n 150 kerk-gangers, zijn staf bestaat uit 120 mensen en zijn budget bestaat uit miljoenen Britse ponden. Maar hij moet er ieder jaar hard voor werken om dat bij elkaar te krijgen. *Practise what you preach*, dat is wat hij daar doet. Het gaat niet om de aantallen, het gaat om de missie. Wells is de parochiepriester van koningin Elizabeth en slaapt ieder jaar een nacht in een doos in de straten van Westminster, zoals zovelen. Ik vermoed dat hij zich in die doos net iets meer op zijn gemak voelt dan in Buckingham Palace.

Toen ik enkele jaren geleden het besluit nam om als dominee de kerk voorlopig achter me te laten en middenin de stad te beginnen aan iets nieuws,

was dat voor mezelf een heftig proces. Ik werd in die stap door weinig mensen begrepen en ik snapte mezelf trouwens ook niet helemaal. Wat zocht ik precies? Ik had mijn draai als dominee toch helemaal gevonden? Al vroeg in die periode ben ik in mijn eentje naar Londen gegaan, naar St. Martin's aan Trafalgar Square. Ik vond er een dag lang gastvrijheid, wijsheid, vrolijkheid en moed.

Onze missie is gebaseerd op een tegendraads verhaal over een tegendraadse God

Klein groepje dwazen

Een van de dingen die ik Sam regelmatig hoor zeggen, is dat we niet moeten vergeten waar een groot deel van het Oude Testament is opgeschreven. Al die woorden over God zijn in hun huidige vorm ontstaan tijdens de ballingschap in Babylon, waar het lot van de Israëlieten aan een zijden draad hing. Een klein groepje dwazen in het hart van een wereldmacht. Zij hebben de traditie van hun voorouders op schrift gesteld. Zoals zij ook van hun eigen profeten leerden, uitgerekend daar, dat ze een zegen konden zijn voor de stad, voor Babylon. Niet met een paar ideeën en een groeps-moraal, maar met woorden van leven. Ik hoop dat we dat als Protestantse Kerk Amsterdam nog meer gaan beseffen. Onze missie hangt niet af van getallen, omstandigheden en verwachtingen, maar is gebaseerd op een tegendraads verhaal over een tegendraadse God.

In het Nederlands verschenen van Sam Wells de boeken: *Wees niet bang* en *Hoe zullen we leven?*

Tim Vreugdenhil is stadspredikant voor de Protestantse Kerk Amsterdam en predikant-pionier van CityKerk.

smift.org (website van St. Martin-in-the-Fields)

Mag ik deze dans van u?

Protestantse Kerk en Diaconie Amsterdam samen verder in een pand

Wilfred Scholten

Na ruim 10 jaar kantoor gehouden te hebben in de Van Limmikhof aan de Nieuwe Keizersgracht, is het kerkelijk bureau per 1 mei verhuisd naar 'de overkant', naar de Corvershof aan de Nieuwe Herengracht. Hemelsbreed maar een kleine stap: alleen de Hoftuin oversteken. Maar er zit een hele gedachtewereld achter. We vragen de initiatiefnemers van deze *move*, de beide directeuren, naar het waarom.

Paul van Oosten, directeur van de Protestantse Diaconie Amsterdam: 'Wij horen als Diaconie thuis in het hart van kerk, dat is echt waar ik in geloof. Als we dat kunnen bereiken door de kerk in ons hart toe te laten, dan doen we dat! Dus welkom in het gebouw de Corvershof.'

Jenneke Welmers, directeur van het kerkelijk bureau van de Protestantse Kerk Amsterdam: 'We kunnen het ons als kerk domweg niet veroorloven om niet samen te werken met elkaar. We willen Gods liefde gestalte geven in de stad: dat is niet zomaar een gedachte, maar een diepe overtuiging. Dat kan alleen als je de samenwerking serieus neemt en ook zo slim mogelijk met mensen en middelen omgaat. Als je elkaar vaker tegenkomt omdat je directe buur bent, gaat dat natuurlijk veel makkelijker.'

Bel aan en schuif aan

Bruisend centrum

Paul van Oosten knikt instemmend: 'Ik denk dat we als kerk en diaconie in een hele spannende fase zitten, een fase waarin we ons heel goed willen af-

vragen wat we voor de mensen in de stad kunnen betekenen. We moeten daarom goed kijken naar de trends en ontwikkelingen, goed luisteren naar wat de behoeften zijn van de mensen en hoe we daar op in kunnen spelen. Die gerichtheid en die focus, daar hebben we elkaar, kerk en diaconie, hard bij nodig.'

Vol vuur vervolgt Paul: 'We ontdekken daarbij ook de waarde van locaties. Kerken in de stad zijn plekken voor ontmoeting en bezinning voor wijken en buurten. Die plekken moeten we koesteren. Zo ook het terrein van Amstelhoven. Daar willen we een bruisend centrum van maken en ik ben blij dat het kerkelijk bureau daar volop aan mee wil doen en bij wil dragen. Dat dansje wil ik wel wagen.'

Jenneke lacht: 'Wat staat er in jouw balboekje? Het is sowieso leuk om met elkaar te swingen, dat staat buiten kijf. En we moeten best een beetje leren dansen hoor! Want we zijn natuurlijk ook verschillend en hebben soms een ander gevoel voor ritme. Af en toe zullen we op elkaars tenen staan, maar dat heb ik er graag voor over.'

Elkaar versterken

'We geloven samen dat de Corvershof een plek wordt waar pioniers, predikanten, diaconale bouwwerkers, maar ook gewoon kerkleden geïnspireerd worden. Een plek waar we elkaar bemoedigen en versterken en waar ook iedereen - van binnen en buiten de kerk - welkom is die mee wil bouwen. Dus bel aan en schuif aan, kom een praatje maken. Welkom! Zo wordt het een centrum van ons allemaal.' Jenneke besluit: 'Wat ons betreft kan er ook echt gedanst worden. Deze zomer vieren we weer het Vriendelijkste Festival van Amsterdam in de Hoftuin en dan gaat er zeker gedanst worden!'

Protestantse Diaconie Amsterdam en Protestantse Kerk Amsterdam

Corvershof, Nieuwe Herengracht 18, 1018 DP Amsterdam.

De telefoonnummers blijven voorlopig zoals ze waren.

'Pinksteren: lichaam en geest samen'

Riëtte Beurmanjer zoekt naar geloofsverdieping via de dans

Riëtte Beurmanjer studeerde Theologie aan de VU. Het was in de jaren zeventig. Geloofszekerheden sneuvelen. Ze verloor haar houvast op het gebied van het geloof. Ze noemt het een soort 'niet-landschap' waarin ze terecht kwam.

Hanna van Dorssen

De studie werd afgerond, maar dominee worden was niet haar roeping. 'Ik zocht naar een andere invulling. Die kwam op mijn pad tijdens een zomercursus Geïmproviseerde dans. Verbeelding speelde daarbij een grote rol en dat was voor mij ineens een verbinding met geloof. Er viel een kwartje. Ik ontdekte dat dansen kan helpen bij geloofsverdieping. Dat het veel teweeg kan brengen in de relatie tussen geloof en dagelijks leven.'

Moderne dans

'Ik had nooit gedacht nog eens een dansopleiding te doen, maar meldde mij toch aan voor de toelatingscursus Moderne dans aan de theaterschool. Tot mijn verbazing werd ik aangenomen. Ik heb de opleiding helemaal afgemaakt. Toen was ik niet alleen theoloog, maar ook afgestudeerd in de moderne dans.'

Bibliodans is een vorm van contemplatie in actie

Bibliodans

'Na mijn opleiding ben ik verder gegaan met dans als vorm voor geloofsverdieping. Bijbelverhalen zijn daarbij vaak mijn uitgangspunt. Aan de hand van dansopdrachten help ik mensen te

belevan wat er in die verhalen gebeurt. We koppelen dat dan aan hun eigen leven. Ik ging daar de naam Bibliodans voor gebruiken.

Het verschil met het lezen en bestuderen van Bijbelverhalen is dat er voor Bibliodans niet veel woorden nodig zijn. Niet alleen het verstand wordt aangesproken, ook het lichaam en het gevoel. Wat je ontdekt over een Bijbelverhaal en wat het met jou te maken heeft, ont-houd je door de dans vaak veel beter. Je verankert het gemakkelijker in jezelf. De dans zet een hele ketting van reacties in beweging. De dans is een spel tussen oude woorden en jou en helpt om de betekenis van die woorden opnieuw te beleven en je eigen te maken.'

Bewegingsplezier

'In mijn Werkplaats voor dans en christelijke spiritualiteit in Amsterdam geef ik workshops voor groepen. Verder begeleid ik in samenwerking met de Franciscanen van stadsklooster La Verna individuele dansretraites. Daarnaast geef ik lezingen en kennismakingsworkshops in gemeenten door het hele land.

Je zou kunnen zeggen dat Bibliodans een vorm van catechese is. Aan het begin schets ik de achtergrond van een Bijbelverhaal en tot slot vraag ik wat je door de dans hebt ontdekt over de betekenis van het verhaal. Daarmee spreek ik het denken aan. In de rest van de sessie spelen vooral hart en handen een rol. Met handen bedoel ik het hele lichaam.

Bibliodans is niet alleen ernstig of diepgaand. Het biedt ook veel plezier: spelplezier, bewegingsplezier dat ontstaat door anders met elkaar bezig te zijn. Het helpt ook een gevoel van gemeenschap te ontwikkelen. Tegelijk haalt het

Foto: Rob van Herwaarden

Riëtte Beurmanjer is theoloog en afgestudeerd in de moderne dans.

je soms uit je comfortzone. Wat je ontdekt, kan confronterend zijn.'

Lectio Divina

'Een aantal jaren geleden besloot ik om de betekenis van Bibliodans verder te verkennen, ook theoretisch, en er een proefschrift over te schrijven. Dat onderzoek rondde ik begin dit jaar af. Het kreeg de titel *Tango met God?* Ik verken daarin de manier van Bijbellezende Bibliodans wat mij betreft is: Lectio Divina, vertaald is dat Goddelijke lezing. Deze leeswijze heeft oude papieren. Hij werd eeuwen geleden al gebruikt in kloosters. Het gaat er bij deze manier van lezen om dat je kijkt naar wat de tekst bij jou oproept om zo inzicht te krijgen in jouw omgang met het heilige. Je doet het zittend of lopend. Het

is een vorm van contemplatie in actie. Niet alleen zoeken naar God, de actie, maar ook ontvankelijk zijn om je te laten vinden door God, de contemplatie. Deze twee bewegingen zie ik ook terug in Bibliodans.'

De Geest gaat waaien

'Met Pinksteren gebeurt ook zoiets. Je hebt de contemplatie van de leerlingen die bij elkaar zitten en wachten op wat komen gaat. En je hebt de actie als de Geest gaat waaien, ramen en deuren open vliegen en zij de straat op gaan met hun boodschap. In de geschiedenis is het lichamelijke vaak losgekoppeld van het geestelijke, ten onrechte, met Pinksteren en in Bibliodans komen ze weer bij elkaar.'

riettebeurmanjer.nl

'Dromen laten een ander deel van jezelf zien'

Serie kerkdiensten in Keizersgrachtkerk over dromen

Els van Swol

Herma Meulenkamp werkt bij ITIP School voor leven en werk. Zij zal op maandag 24 juni in de Tuinzaal van de Keizersgrachtkerk een lezing geven over dromen. Meulenkamp vertelt in haar werkkamer in een huis in het Utrechtse Tuindorp hoe ze min of meer door een droom bij ITIP terecht is gekomen.

'Ik was stafmedewerker op een school en herhaaldelijk droomde ik dat mijn werkkamer daar tralies had. Het voelde alsof de school een gevangenis was. In 1997-1998 nam ik een *sabbatical*. Ik volgde toen al een opleiding aan ITIP en ben na dat jaar bij deze school gaan werken. Ik voel me er nog steeds op mijn plek. Ik ben die droom en mijn andere dromen gaan zien als een hulpbron, een richting-

aanwijzer, die je uit kunt klappen. Dan komen er vragen, zoals: wat zegt die droom over mij, waar ben ik eigenlijk mee bezig, waarin ligt mijn hart?' Een van de leden van de Keizersgrachtkerk, die in het derde jaar van de ITIP-opleiding zat en de lessen van Meulenkamp volgde over het Bijbelboek Ester, polste haar of ze een lezing over dromen wilde geven. Meulenkamp houdt wel vaker lezingen in kerken in Noord-Holland voor groepen die interesse in het onderwerp hebben. Ook voor kerken in het bisdom Utrecht deed de van origine rooms-katholieke Meulenkamp dit. Haar verhaal komt niet bij iedereen aan, je moet je er echt voor open stellen en je laten raken, vertelt ze.

Blik op de innerlijke wereld

De insteek van de lezing in Amsterdam zal tweeledig zijn. In de eerste plaats zal Meulenkamp vertellen dat dromen in de Bijbel veelvuldig voorkomen en van verschillende aard zijn. Denk aan de worstelende Jacob, aan dromer Jozef of de drie koningen. Iedereen kent ze, maar veel mensen denken dat de boodschap die erin verborgen zit nu niet

meer van toepassing is. 'Daar denk ik dus anders over', zegt ze stellig. Ten tweede zal ze de toehoorders handvatten geven om hun eigen dromen te duiden. Waarbij ze een paar keer benadrukt dat het, vooral als je er in het begin mee bezig bent, verstandig is ze te delen met iemand anders. Zeker als het over nachtmerries gaat. Ook visioenen komen aan de orde, al heb je die bij bewustzijn zoals de profeten uit het Oude Testament.

Dromen als richtingaanwijzer

'Dromen geven een blik op de innerlijke wereld. Ze zeggen iets over een worsteling die je doormaakt of werpen licht op het goud dat in je verborgen zit. Ze laten een ander deel van jezelf zien.'

Verskillende betekenislagen

Je zou kunnen concluderen dat wij de Bijbelse verhalen en symbolen opnieuw moeten leren lezen en van een eigen betekenis voorzien, zodat ze - zoals Meulenkamp zegt - in ons waar worden. Onwillekeurig werp ik een blik op een boek van kunstenaar Klaas Gubbels dat op een standaard in de boekenkast staat met de voorkant naar de kamer gericht. Gubbels schildert telkens maar weer koffiekannen. Net zoals de joodse interpretatie van Bijbelverhalen, waar Meulenkamp zich mee verwant voelt, telkens weer eenzelfde verhaal van nieuwe betekenislagen voorziet. Dat kan nog spannend worden!

Lezing Herma Meulenkamp over dromen: maandag 24 juni, 20.00 uur tot 22.00 uur in de Tuinzaal van de Keizersgrachtkerk, Keizersgracht 566. Aanmelden via n.vanhalem@xs4all.nl Begin dit najaar komt er een serie diensten in de Keizersgrachtkerk over dromen.

keizersgrachtkerk.nl

'Blijven doen wat je deed'

Huis van de Tijd, plek voor en door mensen met dementie

Iris Stekelenburg-van Halem

In een mooi pand aan de Nieuwe Herengracht, waar voorheen het Wereldhuis was, is sinds een half jaar het Huis van de Tijd gevestigd. Een inloophuis voor en door mensen met dementie.

Iedereen die bij dementie betrokken is, kan elkaar hier ontmoeten en van elkaar leren. Er vinden onder meer gesprekken plaats over hoe je met dementie kunt omgaan. Hierbij staat de sociale benadering van dementie centraal. De focus ligt daarbij niet op de medische kant van de aandoening, maar op het sociale aspect, de leefwereld van iemand met dementie en zijn omgeving.

Jaap van Scherpenzeel is projectcoördinator. Hij kan vandaag helaas niet bij het interview aanwezig zijn, omdat hij druk bezig is met verhuizen. In het Huis van de Tijd komt nu namelijk ook het bureau van Tao of Care, waarmee nauw samenwerkt wordt. Zerline Henning is een van de vier betaalde krachten van Huis van de Tijd. Zij richt zich vooral op de communicatie, is van oorsprong antropoloog en heeft een grote belangstelling voor mensen met dementie en hun omgeving.

Eigen rol

Zerline: 'Mensen met dementie bepalen hier samen de activiteiten. Ze kunnen doen wat ze deden, op aangepaste wijze, ze houden hun eigen rol. Zo is er iemand die altijd in de dienstverlening gewerkt heeft en nu gasten welkom heet en van koffie voorziet. Al zijn we hiervoor zeker ook nog op zoek naar vrijwilligers.'

Zij vervolgt: 'De professionals helpen om de activiteiten mogelijk te maken en bezoekers kunnen daarbij aanhaken. Zo is er op maandag de kunst-

Twee bezoekers van het Huis van de Tijd in Amsterdam.

club, met een rondleiding en workshop bij onze bureaus: museum De Hermitage. Op dinsdag helpt de klusclub met allerlei klusjes in het Huis van de Tijd. Ook is er een gespreksgroep voor mensen met dementie. Deze groep wordt geleid door Judith Coutinho en Leny van Dalen. Judith heeft een achtergrond als humanistisch raadvrouw en is ervaringsdeskundig met dementie, Leny is psychiater en gezinstherapeute. Voor de gespreksgroep

moet men zich wel aanmelden in verband met de groepsgrootte van maximaal zes personen.

Eens in de maand op donderdag is er een podium voor gesprekken over het leven met dementie. Doel is de vaak negatieve beeldvorming over dementie bij te stellen. Mensen die zelf een diagnose hebben, voeren het woord en bepalen de inhoud. Zo gaat het vanmiddag over hulp geven, vragen en aanvaarden. Daar ging het de vorige keer ook

over, maar de deelnemers waren er nog niet over uitgepraat. Er kan ook een afspraak gemaakt worden voor een familiegesprek, al dan niet met de begeleidende professional. Een onderwerp kan bijvoorbeeld zijn: Hoe zorg je dat je met elkaar verbonden blijft?'

Sociale benadering dementie staat centraal

Koplopers

Eens per maand is er Koplopersgroep. Hierin wordt door de Koplopers, de verzamelnaam van de betaalde krachten, vrijwilligers en bezoekers, overlegd over de gang van zaken en de koers van het Huis van de Tijd. Ook is er een campus. In of in de buurt van het Huis van de Tijd worden opleidingen, trainingen en workshops gegeven vanuit de sociale benadering dementie. Het aanbod is gericht op familie en vrienden, maar zeker ook op professionals. Deze opleidingen en trainingen worden georganiseerd door Tao of Care, het bedrijf van Anne-Mei The.

Gezamenlijk initiatief

Huis van de Tijd is een gezamenlijk initiatief van het expertise netwerk dementie van Cordaan, de Protestantse Diaconie Amsterdam, Stadsdeel Centrum en Tao of Care.

Mensen met (beginnende) dementie die het Huis van de Tijd bezoeken, hebben geen indicatie nodig, zijn thuiswonend en regelen zelf vervoer.

Wilt u meewerken, meedenken of meepraten of weet u iemand die dat wil? Neem contact op met Jaap van Scherpenzeel, beheerder@huisvandetijd.nl of 06 53 79 65 85.

huisvandetijd.nl

Soul at Work: deel zijn van een gemeenschap

Zingevingsprogramma voor bezoekers van het Wereldhuis

Iris Stekelenburg-van Halem

Soul at Work is een initiatief van het Wereldhuis. Omdat ongedocumenteerden zonder papieren ook wel eens met andere zaken bezig willen zijn dan overleven.

Het Wereldhuis is een plek voor en door ongedocumenteerde vluchtelingen en migranten. Zij kunnen hier terecht voor een warme maaltijd, advies en scholing en overnachten elders. Het is een initiatief van de Protestantse Diaconie Amsterdam en gevestigd aan de Nieuwe Herengracht. Eerst in het pand op nummer 20. Maar sinds een paar jaar in de mooie gerenoveerde kelders van nummer 18.

Overleven is geestdodend

Rob van Loenen is een van de counselors van het Wereldhuis. 'Ik ben opgeleid tot geestelijk verzorger en heb me de juridische kant van dit vak in de praktijk eigen gemaakt. Ik merkte dat de bezoekers van het Wereldhuis zo bezig zijn met overleven, dat het ze murw maakt, het is vreselijk saai, geestdodend. Ze vergeten wie ze eigenlijk zijn, wat ze leuk vinden om te doen, wat hun talenten zijn, waarvan ze kunnen genieten en energie krijgen, wat hen inspireert. Daarom heb ik twee

jaar geleden het programma *Soul at Work* nieuw leven ingeblazen. Het begon als praatgroep over verschillende religies en spirituele wereldleiders. Maar in de loop van de jaren is de invulling veranderd en draait het vooral om zingeving en verbinding. Verbinding met elkaar, maar ook met het hogere. Dat is voor iedereen anders: God, Allah, de natuur, het universum.

Ik heb individuele gesprekken met de deelnemers. Daarbij gaan we samen in de modder staan. Ik zeg nooit: "Het valt wel mee, het komt wel goed." Ik laat degene vooral vertellen en wacht tot hij of zij zelf uit de modder stapt. Meestal is dat wel tijdens een eerste gesprek. Dan kunnen we verder over zingeving. Want wat is de zin van je leven als je op de vlucht bent en totaal niets mag bijdragen aan de maatschappij?'

Retraite

'We organiseerden voorheen een weekopening. Doordat er nu geen stagiaire is, ligt dit even stil. Maar dit pikken we zeker weer op. Daarnaast wil ik inspiratieavonden organiseren voor ongedocumenteerden en buurtbewoners, met een maaltijd erbij. En we hebben het driemaandelijke bezoek aan Casella, een klooster in Hilversum. We gaan met het openbaar vervoer met maximaal negen deelnemers en drie begeleiders naar de zusters Augustinessen voor een retraite van een paar dagen. We nemen deel aan de diensten en organise-

Stenen op het bureau van Rob, die hij kreeg van deelnemers van *Soul at Work*.

ren zelf stiltewandelingen, maaltijden en andere programmaonderdelen. Wat iemands persoonlijke en religieuze achtergrond ook is, hij of zij doet vanzelf mee. Even deel uitmaken van een gemeenschap is zeker voor mensen die in een vreemd land leven zonder familie, extra fijn. De rust van de natuur en de regelmaat van het klooster doen goed.'

Rob laat enkele stenen zien die op zijn bureau in het kantoor in het Wereldhuis liggen. 'Aan het eind van de retraite krijgt elke deelnemer een brok steen en een beitel. De opdracht is: Hak weg wat je achter wilt laten en polijst wat je mee wilt nemen. Zo ontstaan de mooiste creaties. Met ruwe en gladde kanten, gehavende en zachte stukjes. De deelnemers mogen de steen meenemen. Deze heb ik gekregen.'

Wandelen

'Ik wil graag vaker de natuur in met bezoekers van het Wereldhuis. Een stad als Amsterdam geeft zoveel prikkels, dat er soms niet veel ruimte over is voor rust en bezinning. Ook is wandelen een goede manier om met elkaar in gesprek te komen. Als je met elkaar praat, komen er vaak emoties los. Tijdens het wandelen kun je deze goed van je afschudden.'

wereldhuis.org

'Liever iets doen dan vergaderen'

Groene Kerken geven invulling aan de Bijbelse opdracht

Harmen Brethouwer

In 2016 stuurde Kerk in Actie samen met Tear een brief aan alle Nederlandse kerken met de oproep om mee te doen met de actie Groene Kerken. In Amsterdam hebben zich inmiddels zes gemeenten aangesloten. Wat beweegt hen en waaruit blijkt hun groene hart?

Voor Elske Scholte, lid van de Klimaat&Geloofgroep van de Keizersgrachtkerk, vloeit de inzet voor het klimaat direct voort uit haar geloof. 'Want mijn geloof bepaalt ook waar ik op hoop: een wereld waarin het leven goed is. Het is fijn om je tijdens een kerkdienst te laten voeden door de Bijbelse boodschap van hoop en vertrouwen. Te weten dat we in een lange traditie staan van de woorden: "die niet zal laten varen het werk dat Hij begon." Vooral als je realiseert dat bewustwording op het gebied van duurzaamheid nog maar net begonnen is.'

Het is goed dat de stem van de kerk klinkt in het klimaatdebat

Rechtvaardige verdeling lasten

Alleen al de vraag wie dat allemaal moet betalen. Scholte: 'Als het gaat om zorgen om het klimaat, zijn de rechten van mensen met de zwakste schouders onze eerste zorg. Tijdens de organisatie van de klimaatmars op 10 maart jl. kwam de vraag of we wel oog hadden voor een rechtvaardige verdeling van de lasten.'

Ik realiseerde me toen pas hoe nauw actievoeren voor het klimaat, en de zorg voor medemensen en mensenrechten met elkaar verweven zijn. De klimaatopwarming levert immers het eerst schade op in landen aan de andere kant van de aarde. Zouden we daar ook niet op een of andere manier solidair mee moeten zijn? Zo heeft een studie aangetoond dat de oorlog in Syrië is ontstaan omdat door de verdroging in landbouwgebieden veel mensen naar de grote steden trokken en mensen met grote culturele en religieuze verschillen op een kluitje leefden. Daardoor ontstonden conflicten en geweld. En daarop volgde de vlucht van mensen naar Europa. Daarom is het goed dat de stem van de kerk klinkt in het klimaatdebat!

Duurzaamheidsscan van het gebouw

De oecumenische Dominicuskerk in Amsterdam is nadrukkelijk bezig met ecologie en klimaat, aldus gemeentelid Tom Kroon, voorzitter van de werkgroep Dominicus Duurzaam. De werkgroep telt vijf mensen. Kroon: 'We zijn begonnen met een duurzaamheidsscan van het gebouw. Elke maand bespreken we allerlei praktische zaken en betrekken we andere commissies in de kerk bij onze duurzaamheidsambities. Zo is de oude verlichting inmiddels vervangen door energiebesparende ledverlichting, een initiatief van de Klussengroep. Lieke van Duyn, kinderboekenschrijfster, heeft voor de Werkgroep Kind een lijst met kinderboeken over duurzaamheid samengesteld die inmiddels op de site van de Groene Kerken is te vinden.'

Groene ideeën uitwisselen

Maar dat is niet het enige, aldus Kroon: 'In de Dominicuskrant staat bijna elke maand een artikel over duurzaamheid. We zamelen oude mobieltjes en lege cartridges in en een groepje van vijf Do-

De oecumenische Dominicuskerk - een van de zes Groene Kerken in Amsterdam - was verzamelpunt van de Klimaatmars.

minicusvrijwilligers brengt elke zondag het gescheiden plastic afval van de beide keukens van de kerk naar een inzamelingspunt. Om de gemeente te betrekken bij het thema duurzaamheid hebben enkele leden van de Dominicus, onder wie Margriet Goddijn, een Klimaatplatform opgericht. Gemeentelieden kunnen via mailcontact groene ideeën uitwisselen voor het persoonlijk huishouden, over de energietransitie en het beleid in hun woonplaats. Ook kan men meedoen aan lezingen en excursies naar interessante plekken.'

Fundamenteel anders denken

Begin 2018 was het thema Duurzaamheid op enkele zondagen het uitgangspunt voor de kerkdienst. Kroon: 'Herman Wijffels sloot deze serie af met een beninning op het thema Fundamenteel anders denken. Overigens is de wijn voor de eucharistie zowel biologisch als fairtrade en we werken toe naar koffie-beker-recycling.'

'Verder organiseert de Dominicus jaarlijks elke eerste kerstdag een Open Huis met een feestelijke maaltijd waar iedereen welkom is. Er komen zo'n zevenhonderd bezoekers, mensen zonder dak boven hun hoofd, vluchtelingen, gemeenteleden. Vorig jaar was deze maaltijd voor het eerst vegetarisch. Het bestek was bovendien niet van plastic, maar van duurzamer materiaal. Tot slot hebben

we al tien jaar in het najaar een bloembollenactie, waarbij ecologisch geteelde bollen worden aangeboden. De extra opbrengst gaat naar een natuurvriendelijk landbouwproject in een ontwikkelingsland.' Tijdens de klimaatmars in maart had de Dominicus de kerk opengesteld als verzamelpunt. De kerk lag het dichtst bij de Dam, waar de mars - een initiatief van FNV, Greenpeace en Milieudefensie - startte.

Historische dakpannen

'Ook van onze kerk deden enkele leden mee aan de mars', vertelt de pastoor van de Oud-Katholieke Parochie Amsterdam, Dick Schoon. 'Maar zo activistisch als de protestantse kerken zijn wij niet. Tijdens de diensten leg ik wel vaak subtiel de nadruk op het leefbaar houden van de wereld, maar de eredienst is waar het bij het ons primair om draait. We dragen geen beeld uit van een ideale samenleving en zijn wars van moralisme. Demonstratief een bordje met Groene Kerk aan de gevel hangen om te laten zien hoe goed je bezig bent, daar kiezen wij dus niet voor. Maar we hebben ons wel bij het initiatief aangesloten, omdat we het belangrijk vinden. Voor wat betreft verduurzaming van de kerk: helaas mogen we geen zonnepanelen plaatsen op onze historische dakpannen uit 1914. Maar we hebben wel aluminiumfolie achter de radiatoren geplakt. Dat is beter met het oog op de stookkosten.'

Coöperatie Noordoogst

Voor de Bethelkerk in Amsterdam Noord staat nadenken over duurzaamheid in een lange traditie, vertelt dominee Trinus Hibma: 'Al in de jaren tachtig werden we tijdens het conciliair proces uitgedaagd om na te denken over ecologie en de gevolgen zoals het gebruik van fossiele brandstoffen en het kappen van bossen. Met ongeveer 50 mensen hebben we in 2007 de film *An inconvenient truth* van Al Gore bekeken. Dat heeft ons op scherp gezet.'

Stadsboerderij waar varkens nog echt kunnen wroeten

De Bethelkerk zoekt graag zoveel mogelijk bondgenoten. Zoals met coöperatie Noordoogst waar zo'n twintig ondernemers op een voormalig voetbalterrein duurzame bedrijfjes hebben opgericht: een imkerij, een stadsherberg en een stadsboerderij waar varkens nog echt buiten kunnen wroeten. Wij maken bij gelegenheid graag gebruik van hun biologische catering.'

Ieder jaar kiest de Bethelkerk een duurzaam thema. Dit jaar was dat de klimaatmars. Eerder maakte de gemeente zich sterk voor dubbel glas, een Hr-ketel en het scheiden van afval. 'We doen liever iets, dan dat we eindeloos vergaderen', aldus Hibma. 'Maar als het moet, spreken we ons uit. Vandaar het bordje Groene Kerk.'

Scholenproject Retourtje Water

Voor de Evangelisch Lutherse Gemeente in Amsterdam komt het initiatief Groene Kerken niet als een verrassing. 'Zo'n twaalf jaar geleden zijn we wakker geschud door de film van Al Gore', vertelt Hanne Wilzing, algemeen secretaris van de diaconie. 'Na afloop van de film zijn we in het café gaan zitten om te overleggen: Wat kunnen wij nu doen? Na een brainstorm met stichting Natuur- en Milieu Educatie en Waternet - het Nederlands overheidsbedrijf dat zich bezighoudt met drinkwatervoorziening, riolering en waterbeheer - besloten we in te zetten op het thema water. Dat resulteerde in een scholenproject Retourtje Water. Leerlingen van verschillende basisscholen in de regio Amsterdam en Amstelveen kregen les in alles wat bij het gebruik van water komt kijken. Als afsluiting van de lessenreeks volgde een excursie naar het terrein van Waternet.'

Zonnebloem

Na zes jaar ging de gemeente in zee met Stichting PicoSol, een onafhankelijke vrijwilligersorganisatie die zich inzet voor kleinschalige toepassingen van zonne-energie in derdewereldlanden. Zij hielpen de kinderen op school bij het bouwen van een zonnebloem gemaakt van zonnecellen. Als deze stroom opwekten, ging de bloem draaien en werd de bloem als het ware een windmolen. Wilzing: 'In juni vorig jaar volgde een afsluiting in de Oude Lutherse Kerk en de Amstelveense Kruiskerk. Veel kinderen waren nog nooit in een kerk geweest. Het orgel, brandende kaarsen, het maakte veel indruk. Een gemengde school uit Geuzenveld besloot daarop een Godshuizenpad op te nemen in het lespakket. Zo kwamen de leerlingen niet alleen in een kerk, maar ze bezochten ook een hindoetempel, een synagoge en een moskee. Een onverwachte spin off van ons duurzaamheidsprogramma.'

Zes Groene Kerken in Amsterdam

Groene Kerken in Amsterdam zijn: de Dominicuskerk, de Bethelkerk, de Keizersgrachtkerk, Hoop voor Noord, de Oud-Katholieke Parochie Amsterdam en de Evangelisch Lutherse Gemeente Amsterdam. Ook andere kerken en gebedshuizen van andere religies zijn welkom.

Judith Kostelijk (27) woont in Haarlem en werkt voor Nova Noord. Ze organiseert samen met haar collega tweemaal per maand een bijeenkomst voor tieners van de Bethelkerk en De Ark. Twee wijkkerken van de Protestantse Kerk Amsterdam in Noord. Tijdens haar opleiding Cultureel Maatschappelijke Vorming ontdekte ze dat ze graag werkt met tieners.

'Wat ik zo leuk vind aan het werken met tieners, is dat ze zich ergens helemaal in kunnen storten. Voor hen geen "ja, maar", maar "ik ga ervoor". Ze zijn nieuwsgierig, hebben dromen en veel vragen. Ik hou ervan om hen zelf te laten nadenken in een eerlijk en open gesprek. Ik laat van mijn kant ook zien dat ik vragen heb en niet perfect ben.

Het gaat bij tieners vaak over keuzes maken. Als je veel tijd besteedt aan facebook, spreek je minder mensen in het echt. Het ene of het andere is niet fout, maar denk er over na. Ik stuur ze geen bepaalde richting op. Ze moeten hun eigen waarheid vinden. Ik vind het ook belangrijk dat ze zichzelf mogen zijn en zich veilig voelen, zodat ze hun onzekerheid en kwetsbaarheid durven laten zien.

Op onze middagen beginnen we vaak met een spel, een *energizer*. Daarna verkennen we een thema, maar we maken het met opzet niet te schools, het moet allemaal een beetje relaxt zijn. Om 18.00 uur gaan we koken. Wij doen van tevoren boodschappen. We verdelen de taken, er is een kookploeg en een afwasploeg. We hebben twee veganisten in de groep dus we leren heel creatief koken. Er is genoeg tijd om veel te kletsen. Het gaat bij Nova Noord niet uitgebreid over het geloof. Maar we bidden bijvoorbeeld wel voor het eten. Als er vragen zijn, kunnen we daarmee naar de dominee. Binnenkort organiseren we een ouderavond. De dominee gaat dan met de tieners aan de slag en wij met de ouders.'

arkmiddennoord.nl
bethelkerkamsterdam.nl

Hanna van Dorssen

Foto: Manjje Beels

HART & ZIEL

COLUMN

Een werldsamenleving

Margrietha Reinders is buurtdominee bij pioniergemeente Betondorp bloeit

Reageren? Mail naar
redactie@protestantsamsterdam.nl

'Ramadan kareem!' Met een olijke blik zwaait postbode Ilias naar mij vanaf zijn fiets. Hij wenst mij een vreugdevolle en saamhorige vastentijd toe, een vredige ramadan met mijn familie en vrienden. Zijn vrouw staat vandaag langer dan anders in de keuken om een heerlijke iftar maaltijd te bereiden met harira soep, dadels en nog veel meer heerlijks. Haar kip met couscous is verrukkelijk. Dat herinner ik me nog van vorig jaar, toen ze de iftar in de moskee bereidde met andere vrouwen uit de buurt. We werden allemaal uitgenodigd om mee te genieten van de gastvrijheid rond de vele feestelijk gedekte tafeltjes.

In afwachting van de maaltijd dronken we frisdrank uit plastic bekertjes, terwijl de zaal zich vulde met een gemoedelijk geroezemoes. Ook dit jaar zullen de borden dampend vol worden opgeschept op het gebloemde tafelkleed en zal de voorzitter van de moskeevereniging ons welkom heten met een hartelijke toespraak. Ik zie het al voor me: Sjaan met haar rollator, Marleen en Kees van de woningbouwvereniging en Piet van de ouderadviesraad.

Ook Shirley zal er zijn, die de spelinloop op het plein organiseert voor de buurtkinderen en natuurlijk tante Mien, die de straten onveilig maakt

met haar hondje. Ook Arie zal van de partij zijn, de papierprikker, en Henk, de oudste man van de buurt in zijn hemdsmouwen en bretels, die eindeloos veel verhalen vertelt.

Het is een werldsamenleving in het klein en altijd weer maakt het mij blij om zoveel verschillende mensen blijmoedig bij elkaar te zien. Daarin wordt iets voelbaar van Gods Geest, de hemel op aarde, een Bijbels visioen. 'Vrolijk Pinksteren', roep ik Ilias na. 'Amen', zegt hij.

Colofon

Kerk in Mokum maandblad
Juni 2019,
jaargang 10, nummer 5
Protestantse Kerk Amsterdam
Nieuwe Herengracht 18
1018 DP Amsterdam

Hoofredactie:
Hanna van Dorssen

Eindredactie agendakatern:
Baukje Bos-Burggraaff

Bureauredactie: Iris Stekelenburg,
abcredactie.nl

Contact:
redactie@protestantsamsterdam.nl
of 020 53 53 704

Aan dit nummer werkten mee:

Harmen Brethouwer, Janneke Donkerlo,
Hanna van Dorssen, Margrietha Reinders,
Wilfred Scholten, Iris Stekelenburg,
Els van Swol, Tim Vreugdenhil

Abonnement: Een abonnement opgeven
of opzeggen doet u via abonnementen@protestantsamsterdam.nl of 020 53 53

700 (9.00 uur-17.00 uur). Eenmaal per jaar wordt u uitgenodigd een vrijwillige bijdrage te betalen. Rek.nr. NL68 RABO 0373 7414 80 t.n.v. Protestantse Gemeente te Amsterdam inz. Kerkblad (per 1-11-2018).

Verschijningsfrequentie: *Kerk in Mokum* verschijnt 10x per jaar, 5x als blad van 14 pagina's en 5x als agenda van 6 pagina's. Het volgende nummer komt uit op 2 juli 2019.

Vormgeving: Studio Edens, Amsterdam
Druk: Vellendrukkerij BDU, Barneveld

Protestants020

ProtestantseKerkAmsterdam

protestantsamsterdam.nl

protestantse kerk
amsterdam

Pleisterplaats voor de ziel